

СТІЙКІСТЬ РЕГІОНІВ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ТАБАЧУК Андрій Ярославович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та публічного управління
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0120-2336>*

СТАСИШИН Андрій Васильович

*кандидат економічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи та розвитку інфраструктури,
доцент кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-306-0788>*

МАРИСКЕВИЧ Андрій Тарасович

*здобувач ступеня доктора філософії
кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-0585-2889>*

Анотація. У статті обґрунтовано розуміння стійкості регіону як багатовимірної властивості складної територіальної системи та об'єкта публічного управління. Розмежовано стійкість, адаптивність, відновлення і сталий розвиток; визначено роль інституцій, координації та стратегічних рішень.

Ключові слова: стійкість регіонів, публічне управління, сталий розвиток, адаптивність, вразливість, трансформація, багаторівневе врядування.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, руйнування критичної інфраструктури, вимушене переміщення населення, зміни економічної спеціалізації територій та зростання екологічних ризиків перетворили стійкість регіонів на практичну умову збереження державної керованості й безперервності публічних послуг. Регіони України одночасно виконують функції тилового забезпечення, приймають внутрішньо переміщених осіб, підтримують роботу соціальної інфраструктури, відновлюють пошкоджені об'єкти та коригують стратегічні пріоритети. Результати цих процесів залежать не лише від обсягу ресурсів або початкового рівня економічного розвитку. Визначальними стають здатність органів публічної влади своєчасно виявляти ризики, координувати суб'єктів різних рівнів, забезпечувати доступність послуг, підтримувати суспільну довіру і спрямовувати відновлення на довгострокові цілі.

У науковому дискурсі поняття стійкість (resilience) розвивалося від характеристики екологічної системи до інтегративної властивості соціальних,

економічних і територіальних систем. Таке розширення змісту створило продуктивну міждисциплінарну основу, але водночас спричинило термінологічну невизначеність. Стійкість нерідко ототожнюють зі стабільністю, адаптивністю, відновленням, безпекою або сталим розвитком. Наслідком є методологічна проблема: нечітке визначення об'єкта не дає встановити, які саме характеристики регіону мають підтримуватися, до яких шоків готується система, які функції є критичними та хто відповідає за їх збереження.

Дивлячись крізь призму публічного управління, принципово важливо не зводити регіональну стійкість до динаміки валового регіонального продукту, зайнятості чи інвестицій. Економічні показники відображають лише одну зі складових реакції території. Стійкість також виявляється у безперервності управління, функціонуванні мереж життєзабезпечення, доступності соціальних послуг, здатності інституцій діяти в умовах невизначеності, участі громадян у виробленні рішень та узгодженості відновлення з екологічними і соціальними пріоритетами. Отже, дослідницька проблема полягає в обґрунтуванні стійкості регіону як предмета цілеспрямованого публічно-управлінського впливу в межах довгострокової траєкторії сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний фундамент сучасного розуміння стійкості закладено К. Голлінгом, який відокремив «стійкість» від «стабільності». Стабільність дослідником пов'язується зі швидкістю повернення системи до рівноваги, тоді як стійкість характеризує її здатність поглинати зміни без переходу до іншого режиму функціонування [1, с. 1-4, 17-21]. В. Адгер переніс цю логіку на соціальні системи й визначив соціальну стійкість через здатність груп і спільнот протистояти зовнішнім стресам, наголосивши на ролі інституцій [2, с. 347-350, 358-363]. Б. Вокер та співавтори розмежували «стійкість», «адаптивність» і «трансформаційну здатність», що дало змогу трактувати реакцію системи не тільки як збереження, а й як реорганізацію [3, с. 1-3, 5-7]. Б. Сміт і Дж. Вандел уточнили зв'язки між «вразливістю», «адаптивною спроможністю» та «адаптацією» [4, с. 282-291].

Подальші дослідження розширили поняття до територіального рівня. С. Давуді показала обмеженість інженерного розуміння «повернення назад» і обґрунтувала еволюційне бачення, за якого територіальна система після шоку може перейти на нову траєкторію [5, с. 299-307]. М.Мельник у своїй праці про резильєнтність ендегенного розвитку регіонів систематизував статичний і динамічний підходи, а також розкрив економічні, соціальні, інституційні та екологічні детермінанти регіональної реакції на глобальні виклики [6, с. 8-35, 244-267]. Г. Брістоу й А. Гілі інтерпретують регіони як складні адаптивні системи та безпосередньо пов'язують формування стійкості з політичним втручанням і дією інституцій [7, с. 93-101].

Окремий напрям становлять праці про врядування стійкості. Л. Лебель та співавтори поставили питання про суб'єктів, цілі та розподіл повноважень у керуванні стійкістю регіональних соціально-екологічних систем [8, с. 1-4, 15-19]. Д. Бугер і Дж. Іннес розкрили значення мережевої взаємодії та розподіленого прийняття рішень для складних адаптивних систем [9, с. 1-4, 12-16]. Б. Чаффі, Г. Госнелл і Б. Косенс узагальнили підходи до «адаптивного врядування», зосередившись на гнучкості інституцій, навчанні та взаємодії акторів [10, с. 1-4, 10-13]. Взаємозв'язок стійкості й сталості досліджено К. Фольке та співавторами [11, с. 1-10], а територіалізацію Цілей сталого розвитку та роль багаторівневого врядування висвітлено в інструментарії ОЕСР [12, с. 10, 68-73].

Український науковий доробок формує необхідну основу для врахування безпекового і воєнного контексту. О. Резнікова розглядає стійкість як системну здатність держави й суспільства протистояти загрозам, адаптуватися та відновлюватися, пов'язуючи її з ризиками, вразливостями й адаптивним управлінням [13, с. 19-37, 132-145]. У монографії за редакцією В. Якобчука регіональна безпека і сталий розвиток територій розкриті через інституції, стратегічне планування, цифровізацію, відновлення та взаємодію органів влади [14, с. 11-25]. О. Орел визначає інституційні, нормативно-правові, фінансові та цифрові елементи управління резильєнтністю громад [15, с. 184-189]. Отже, наявні праці переконливо розкривають окремі аспекти стійкості, проте потребує подальшого уточнення її цілісне трактування як об'єкта публічного управління, узгодженого з принципами сталого розвитку.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування стійкості регіонів як об'єкта публічного управління в контексті сталого розвитку. Для досягнення мети передбачено: простежити еволюцію поняття стійкості та розмежувати суміжні категорії; визначити багатовимірну структуру регіональної стійкості; розкрити процес реагування регіону на шоки; встановити співвідношення стійкості й сталого розвитку; визначити ознаки, за якими формування стійкості належить до сфери цілеспрямованого публічно-управлінського впливу.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна полягає в уточненні змісту стійкості регіону як керованої багатовимірної властивості відкритої територіальної системи. Запропоновано розглядати інституційно-управлінську складову у подвійній ролі: як самостійну характеристику стійкості та як координаційний контур економічної, соціальної, екологічної й інфраструктурної складових.

Виклад основних результатів дослідження. Еволюція поняття стійкості засвідчує перехід від рівноважної моделі до процесного й трансформаційного розуміння. У межах інженерного підходу система вважається стійкою, якщо швидко повертається до попереднього стану. Такий підхід придатний для оцінювання відновлення окремого технічного об'єкта, але недостатній для регіону, де відтворення довоєнної або докризової структури може закріпити вразливість. Екологічний підхід зміщує увагу на здатність витримувати порушення та зберігати основні функції. Еволюційний підхід додає адаптацію, навчання і формування нової траєкторії. Для публічного управління останній підхід має особливу цінність, оскільки дає змогу оцінювати не тільки швидкість відновлення, а й якість змін, легітимність рішень та відповідність нової конфігурації суспільним потребам [1, с. 17-21; 5, с. 299-307].

Зміст категорії «стійкість» потребує відмежування від суміжних понять. Стабільність означає відносну сталість параметрів або швидке повернення до рівноваги; вона може існувати без достатньої здатності до адаптації. «Опірність» характеризує спроможність обмежити первинну втрату функцій під дією шоку. «Адаптивність» відображає здатність коригувати поведінку, правила й використання ресурсів у межах наявної системи. Відновлення означає повернення критичних функцій до прийнятного рівня, однак не обов'язково відтворення попередньої структури. «Трансформаційна здатність» виявляється тоді, коли збереження життєздатності потребує зміни самої конфігурації системи. «Стойкість» інтегрує ці характеристики, але не зводиться до жодної з них [3, с. 1-7; 4, с. 282-291].

Понятійне розмежування стійкості та суміжних категорій

Категорія	Основний зміст	Відмінність
Стабільність	Відносна сталість параметрів або швидкість повернення до рівноваги	Не розкриває здатність змінювати правила й структуру
Опірність	Обмеження первинної втрати функцій під дією шоку	Характеризує початкову фазу реагування
Адаптивність	Коригування поведінки, процедур і використання ресурсів	Зміни відбуваються переважно в межах наявної системи
Відновлення	Повернення критичних функцій до прийнятного рівня	Не обов'язково означає відтворення попередньої структури
Трансформаційна здатність	Перехід до якісно іншої конфігурації системи	Потрібна, коли попередня траєкторія відтворює вразливість
Стійкість	Інтегрована здатність протистояти, адаптуватися, відновлюватися й трансформуватися	Оцінюється щодо конкретних шоків і критичних функцій
Сталий розвиток	Довгострокова збалансована траєкторія економічних, соціальних та екологічних змін	Визначає нормативний напрям, а не лише реакцію на шок

Джерело: узагальнено автором на основі [1, с. 1-4, 17-21; 3, с. 1-7; 4, с. 282-291; 5, с. 299-307].

Наведене розмежування дає підстави трактувати стійкість як властивість, що проявляється у часі й перевіряється конкретним порушенням. Питання полягає не в абстрактній «стійкості взагалі», а у стійкості визначеної регіональної системи до певного набору загроз і щодо збереження суспільно важливих функцій. Такий підхід вимагає встановити межі системи, перелік критичних функцій, часовий горизонт оцінювання, допустимий рівень їх втрати та критерії прийнятності трансформації. Відповідні параметри мають ціннісний характер, тому не можуть визначатися лише технічним розрахунком. Вони формуються у процесі публічного вибору, політичного представництва, стратегічного планування та професійного аналізу ризиків [8, с. 15-19].

Регіон доцільно розглядати як відкриту складну систему, в якій економічні процеси, населення, природне середовище, інфраструктурні мережі та інституції взаємодіють між собою і з системами національного та місцевого рівнів. Відкритість означає залежність від потоків ресурсів, людей, інформації, рішень і зовнішньої підтримки. Складність виявляється в нелінійних наслідках управлінських дій: порушення одного елемента може поширюватися на інші підсистеми, а локальна проблема – переростати в системну. Тому стійкість не може бути сумою незалежних галузевих показників. Її визначає характер взаємозв'язків і здатність системи координовано діяти під час порушення [6, с. 23-35; 7, с. 93-101].

Багатовимірна структура регіональної стійкості охоплює п'ять взаємопов'язаних складових. Економічна складова відображає диверсифікацію, ресурсну основу та здатність суб'єктів господарювання продовжувати діяльність або переорієнтовуватися. Соціальна охоплює безпеку населення, доступ до базових послуг, людський капітал, соціальну згуртованість і підтримку вразливих груп.

Екологічна характеризує стан природних систем, екологічні ризики, доступність ресурсів та спроможність не переносити витрати відновлення на майбутні покоління. Інфраструктурна стосується надійності, резервування й відновлюваності мереж життєзабезпечення. Інституційно-управлінська включає легітимність, компетентність, координацію, інформаційне забезпечення, гнучкість процедур і спроможність до навчання.

Таблиця 2

Складові регіональної стійкості

Складова	Зміст	Управлінський акцент
Економічна	Диверсифікація, ресурсна основа, безперервність і переорієнтація діяльності	Умови для адаптації, підтримка зайнятості, управління інвестиціями
Соціальна	Безпека, базові послуги, людський капітал, згуртованість, захист вразливих груп	Стандарти послуг, соціальний захист, участь і комунікація
Екологічна	Стан екосистем, доступність ресурсів, зменшення екологічних ризиків	Екологічні обмеження, моніторинг, відновлення природного середовища
Інфраструктурна	Надійність, резервування й відновлюваність мереж життєзабезпечення	Стандарти безперервності, пріоритизація та координація відбудови
Інституційно-управлінська	Легітимність, компетентність, координація, дані, гнучкість і навчання	Окрема складова та координаційний контур усієї системи

Джерело: побудовано на основі [6, с. 23–35, 244–267; 7, с. 93–101; 14, с. 11–25].

Інституційно-управлінська складова має подвійне значення. По-перше, її стан безпосередньо впливає на здатність органів влади продовжувати роботу, приймати законні рішення, комунікувати з населенням і забезпечувати підзвітність у кризових умовах. По-друге, вона поєднує інші складові через визначення пріоритетів, розподіл ресурсів, стандарти послуг, просторове планування, контроль екологічних обмежень та координацію відновлення. Якщо управлінська система фрагментована, секторні рішення можуть суперечити одне одному: швидке інфраструктурне відновлення здатне посилити екологічні ризики, а концентрація ресурсів на фізичній відбудові – погіршити доступ до соціальних послуг. Саме координаційна функція відрізняє публічно-управлінський підхід від простого переліку ресурсів регіону [9, с. 12-16; 10, с. 10-13].

Стійкість проявляється у процесі реагування на шок. Вихідною ланкою є загроза – потенційне джерело шкоди, тоді як шок означає фактичне порушення нормального функціонування. Експозиція показує, яке населення, території, активи або функції перебувають під впливом загрози. Вразливість визначає схильність до втрат і залежить від структурних диспропорцій, зношеності інфраструктури, соціальної нерівності, концентрації економічної діяльності, якості інституцій та попередніх управлінських рішень. Опірність характеризує здатність обмежити первинне падіння функціональності. Адаптація забезпечує коригування правил і практик, після чого відбувається відновлення або переорієнтація системи. Результатом є збереження, відновлення чи трансформація критичних функцій [4, с. 282-291; 13, с. 132-145].

Таким чином, причинно-процесну логіку регіональної стійкості можна подати

як послідовність: загроза або шок → експозиція та вразливість → опірність → адаптація → відновлення або переорієнтація → збереження чи трансформація критичних функцій → стійкість. Стрілки в цій конструкції не означають автоматичного переходу. Кожна ланка залежить від рішень до, під час і після кризи. Превентивна політика зменшує експозицію й вразливість; готовність і резервування підвищують опірність; гнучкі процедури та доступ до інформації прискорюють адаптацію; критерії відновлення визначають, чи відтворюватиме регіон попередні слабкості, чи формуватиме безпечнішу та інклюзивнішу конфігурацію.

Для України ця конструкція має особливе значення через накладання воєнних, демографічних, економічних, інфраструктурних та екологічних шоків. Їхній вплив є каскадним: пошкодження енергетичної інфраструктури обмежує роботу підприємств і публічних установ; переміщення населення змінює навантаження на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист; забруднення територій ускладнює господарське використання земель і повернення населення. За цих умов оцінювання лише окремих результативних показників не пояснює здатності регіону підтримувати критичні функції. Потрібне управління взаємозалежностями, узгодження територіальних і секторних рішень, а також диференціація інструментів відповідно до профілю ризиків конкретного регіону [6, с. 66-139; 14, с. 11-25].

Стійкість і сталий розвиток пов'язані, але не є тотожними категоріями. Сталий розвиток визначає довгострокову спрямованість змін, у межах якої економічні, соціальні та екологічні цілі мають узгоджуватися з інституційними можливостями й інтересами майбутніх поколінь. Стійкість характеризує здатність системи продовжувати функціонування, адаптуватися та оновлюватися під впливом порушень. Регіон може бути стійким у вузькому сенсі, якщо успішно зберігає наявну структуру, але ця структура може залишатися соціально несправедливою, ресурсомісткою або екологічно небезпечною. І навпаки, формально збалансована стратегія сталого розвитку не буде реалізована, якщо регіон не здатний витримувати шоки [11, с. 1-10].

Доцільно виходити з того, що стійкість створює здатність підтримувати розвиток у нестабільному середовищі, а принципи сталого розвитку визначають бажану якість і напрям цієї траєкторії. Відновлення після кризи має оцінюватися не тільки за швидкістю повернення показників, а й за тим, чи зменшено майбутню вразливість, покращено доступ до послуг, враховано екологічні обмеження та посилено інституційну спроможність. Територіальний підхід до Цілей сталого розвитку додатково вимагає адаптувати глобальні пріоритети до особливостей регіонів, забезпечити вертикальну й горизонтальну координацію та пов'язати цілі з бюджетуванням і моніторингом [12, с. 10, 68-73].

Визнання стійкості регіону об'єктом публічного управління ґрунтується на кількох ознаках. По-перше, критичні функції регіону мають публічну значущість: безпека, доступність базових послуг, територіальна згуртованість і захист довкілля не можуть забезпечуватися виключно ринковою самоорганізацією. По-друге, рішення про допустимий ризик, пріоритетність відновлення та розподіл обмежених ресурсів мають владний і ціннісний характер. По-третє, стійкість залежить від колективної дії суб'єктів, які не підпорядковані єдиному центру. По-четверте, часовий горизонт профілактики ризиків і сталого розвитку часто перевищує горизонти окремих організацій та політичних циклів. Це зумовлює необхідність інституційних правил, стратегічного узгодження й публічної підзвітності.

Публічне управління стійкістю не слід розуміти як пряме адміністративне

керування всіма процесами в регіоні. Його предметом є створення умов, правил і спільних спроможностей, за яких органи влади, місцеве самоврядування, бізнес, громадські організації, наукові установи та населення можуть узгоджено готуватися до загроз і реагувати на них. Ієрархічні інструменти залишаються необхідними для правового режиму, стандартів безпеки та мобілізації ресурсів. Водночас складність і невизначеність потребують мережевої координації, обміну інформацією, партнерств та можливості оперативно коригувати рішення. Адаптивне врядування доповнює формальні повноваження механізмами навчання, зворотного зв'язку і розподіленого лідерства [8, с. 15-19; 9, с. 12-16; 10, с. 10-13].

Суб'єктна структура управління стійкістю є багаторівневою. Центральні органи влади визначають правові рамки, національні стандарти, політику регіонального розвитку та механізми міжрегіонального перерозподілу. Регіональний рівень узгоджує секторні політики з територіальними потребами, координує міжмуніципальні рішення, підтримує управління критичною інфраструктурою і формує аналітичну картину ризиків. Територіальні громади забезпечують найближчі до населення послуги, організовують локальну готовність та виявляють конкретні вразливості. Недержавні суб'єкти володіють ресурсами, даними й компетентностями, без яких комплексна відповідь неможлива. Ефективність системи залежить від чіткого розподілу відповідальності та каналів координації, а не від механічного збільшення кількості учасників.

Інструментарій публічного управління стійкістю охоплює стратегічне планування, оцінювання ризиків, сценарний аналіз, просторове планування, бюджетування, управління публічними інвестиціями, резервування критичних ресурсів, цифрові системи даних, стандарти безперервності послуг, публічні консультації та моніторинг. Застосування кожного інструмента має підпорядковуватися спільній логіці: зменшення вразливості, підтримка критичних функцій і формування здатності до адаптації. Розрізнені програми без єдиної системи цілей можуть конкурувати за ресурси й переносити ризики між секторами. Тому головною управлінською функцією є інтеграція, а не додавання окремого «плану стійкості» до вже перевантаженої системи документів [14, с. 11-25; 15, с. 184-189].

Стратегічне планування має поєднати короткострокову готовність із довгостроковою трансформацією. Для цього до регіональних стратегій доцільно включати профілі загроз, перелік критичних функцій, допустимі пороги їх порушення, альтернативні сценарії, резервні механізми надання послуг та критерії пріоритизації відновлення. Цілі й індикатори повинні відображати не лише результат, а й спроможність системи: наявність актуальних даних, регулярність міжвідомчих навчань, рівень резервування, швидкість обміну інформацією, сталість міжмуніципальної взаємодії. Такий підхід дає можливість оцінювати готовність до кризи до того, як її наслідки проявляться у статистиці втрат.

Функціональний підхід дає змогу уникнути ще однієї методологічної помилки – ототожнення стійкості зі збереженням організаційної структури. Для населення принциповим є не існування конкретної установи в незмінному вигляді, а доступність послуги, яку вона забезпечує. Під час кризи спосіб надання адміністративних, освітніх, медичних або соціальних послуг може змінюватися: частина функцій передається іншим установам, цифровізується, організовується спільно кількома громадами або тимчасово забезпечується мобільними командами. Отже, оцінювання має розрізняти сталість організаційної форми та безперервність суспільно важливої функції. Публічне управління повинно допускати інституційну гнучкість, але

одночасно зберігати законність, доступність і контроль якості.

Часовий вимір стійкості охоплює щонайменше три фази управлінської діяльності. До настання шоку домінують запобігання, зменшення вразливості, створення резервів і підготовка сценаріїв. Під час гострої фази пріоритетами стають безперервність управління, оперативна координація, інформування населення та концентрація ресурсів на критичних функціях. Після стабілізації ситуації відбуваються відновлення, оцінювання рішень, інституційне навчання та коригування стратегій. Розрив між цими фазами послаблює систему: якщо досвід реагування не перетворюється на зміни правил і планів, регіон повторює ті самі помилки. Тому цикл управління стійкістю повинен замикатися через моніторинг, незалежне оцінювання та перегляд управлінських процедур [10, с. 10-13].

Просторовий вимір потребує врахування неоднорідності самого регіону. Середні обласні показники можуть приховувати різку відмінність між обласним центром, малими містами, сільськими й прикордонними громадами. Однаковий шок створює різні наслідки залежно від щільності населення, транспортної доступності, структури зайнятості, стану мереж і фінансової бази громад. Тому регіональна політика стійкості має поєднувати спільні стандарти з територіально диференційованими рішеннями. Її завданням є не уніфікація всіх заходів, а гарантування прийняттого рівня критичних функцій на всій території, включаючи просторово віддалені та найбільш уразливі громади. Це вимагає картування ризиків і доступності послуг, а також механізмів міжмуніципальної взаємодії.

Міжрівневі залежності означають, що регіон не може бути стійким ізольовано. Енергетичні мережі, логістика, зв'язок, водопостачання, фінансування соціальних послуг і цифрові реєстри часто виходять за адміністративні межі. Рішення однієї громади або області здатне перенести навантаження на сусідні території. Водночас надмірна централізація сповільнює реагування. Оптимальною є система, у якій центр установлює правила, гарантії та механізми солідарності, регіон координує взаємозалежні територіальні процеси, а громади адаптують інструменти до місцевих умов. Узгодження має відбуватися не лише вертикально, а й горизонтально – між регіонами, громадами, службами та операторами інфраструктури [12, с. 68-73].

Інформаційна основа стійкості не зводиться до накопичення статистики. Дані мають бути своєчасними, просторово деталізованими, сумісними між установами та придатними для управлінського рішення. В умовах кризи особливо важливо мати спільне розуміння ситуації: які функції порушені, хто постраждав, які ресурси доступні та які наслідки матиме кожна альтернатива. Відсутність узгоджених даних посилює відомчу фрагментацію, затримує допомогу і створює конфлікт оцінок. Водночас цифровізація не усуває необхідності професійної інтерпретації, захисту персональних даних і резервних каналів роботи на випадок пошкодження систем. Інформаційна стійкість тому охоплює технологічну надійність, якість аналітики та інституційні правила обміну інформацією.

Важливим ресурсом є довіра. Населення виконує рекомендації й підтримує складні рішення тоді, коли розуміє їхню логіку, бачить справедливість розподілу ресурсів і має можливість повідомити про проблеми. Непрозора пріоритизація відновлення або нерівний доступ до допомоги може перетворити управлінське рішення на додаткове джерело соціальної вразливості. Тому комунікація має бути двосторонньою: органи влади не лише поширюють інформацію, а й одержують локальні дані, перевіряють наслідки рішень і пояснюють зміни планів. Участь громадян та організацій громадянського суспільства підвищує якість діагностики,

однак не скасовує відповідальності публічної влади за остаточний вибір і його правове оформлення [9, с. 12-16].

Ресурсне забезпечення стійкості доцільно будувати за принципом поєднання резерву й гнучкості. Резерви матеріалів, фінансів, персоналу та потужностей зменшують ризик повної зупинки системи, але їх утримання потребує витрат і регулярного оновлення. Гнучкість дозволяє швидко залучати альтернативних постачальників, перерозподіляти повноваження, використовувати взаємодопомогу громад і партнерські ресурси. Надмірна орієнтація лише на резерви може бути фінансово неефективною, а ставка лише на гнучкість – небезпечною в умовах одночасного порушення багатьох зв'язків. Публічне управління має визначати, для яких критичних функцій необхідні гарантовані резерви, а де прийнятними є договірні та мережеві механізми швидкого заміщення.

Моніторинг стійкості повинен поєднувати показники умов, спроможностей, процесів і наслідків. Умови описують вихідну вразливість території; спроможності – наявність інституцій, ресурсів, планів і партнерств; процеси – якість координації та швидкість управлінської реакції; наслідки – глибину втрати функцій, тривалість відновлення і характер нової траєкторії. Використання тільки результативних показників не дає змоги відрізнити якісне управління від сприятливого збігу обставин. Оцінювання лише формальних планів, навпаки, може завищити готовність, якщо документи не перевірялися практикою. Тому кількісні індикатори мають доповнюватися інституційним аналізом, оцінкою виконання рішень і вивченням досвіду конкретних криз.

Критерій ефективності публічного управління стійкістю має враховувати не тільки мінімізацію безпосередніх втрат, а й розподіл цих втрат між територіями та групами населення. Рішення, яке швидко відновлює середній регіональний показник, може погіршити становище віддалених громад або людей з обмеженою мобільністю. Через це агреговані індикатори слід аналізувати разом із показниками доступності послуг, територіальної нерівності та становища вразливих груп. Такий підхід узгоджує політику стійкості з принципом «нікого не залишити осторонь» і запобігає ситуації, коли короткострокове відновлення досягається ціною довгострокового соціального розриву [12, с. 10, 68-73].

Для практичної інституціоналізації вважаємо за доцільне закріпити відповідальність за координацію, але уникнути створення паралельної вертикалі, відірваної від чинної системи регіонального управління. Функції аналізу ризиків, стратегічного планування, цивільного захисту, бюджетування, просторового розвитку та відновлення мають бути пов'язані спільними цілями й процедурами обміну даними. Координаційний орган або підрозділ є корисним лише тоді, коли має доступ до інформації, може ініціювати міжвідомчі рішення та забезпечує регулярний перегляд пріоритетів. В іншому разі він збільшує кількість документів, але не змінює поведінку системи. Інституційна інтеграція важливіша за формальне розширення організаційної структури [14, с. 11-25; 15, с. 184-189].

Принципи сталого розвитку виконують у цій системі функцію нормативних обмежень і критеріїв якості. Вони не дозволяють досягати короткострокової опірності шляхом посилення нерівності, виснаження природних ресурсів або непрозорого перерозподілу коштів. Інклюзивність вимагає враховувати різну вразливість груп населення; екологічна відповідальність – оцінювати довгострокові наслідки відбудови; участь і підзвітність – забезпечувати суспільне обговорення пріоритетів; міжпоколінна справедливість – не закріплювати рішення, що створюють нові ризики в майбутньому. У такий спосіб сталий розвиток не є зовнішнім доповненням до

стійкості, а визначає суспільно прийнятний напрям її формування.

Виходячи з проведеного аналізу вважаємо, що стійкість регіону – це керована багатовимірною властивість відкритої територіальної системи, що відображає її здатність за умов зовнішніх і внутрішніх шоків обмежувати втрату критичних функцій, адаптувати інституції та практики, відновлюватися або трансформуватися, зберігаючи суспільно прийнятну траєкторію сталого розвитку. Визначення містить об'єкт – регіональну систему; умови прояву – шоки; процесні характеристики – опірність, адаптацію, відновлення і трансформацію; функціональний критерій – критичні функції; нормативний орієнтир – сталий розвиток; управлінську ознаку – можливість цілеспрямованого формування.

З цього визначення випливає, що управління стійкістю має бути орієнтоване не на консервацію будь-якого наявного стану, а на збереження суспільно значущих функцій і здатності розвитку. У кризовій ситуації окремі структури, процедури та просторові моделі можуть змінюватися. Критерієм є те, чи забезпечують зміни безпеку, доступність послуг, інституційну легітимність і збалансованість довгострокових наслідків. Така позиція особливо важлива для повоєнного відновлення України, де механічне відтворення зруйнованої інфраструктури без урахування демографічних змін, нових ризиків та екологічних обмежень може відновити попередню вразливість.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що стійкість регіону є самостійною міждисциплінарною категорією, зміст якої не обмежується стабільністю або швидкістю повернення до попереднього стану. Вона охоплює опірність, адаптацію, відновлення, переорієнтацію і, за необхідності, трансформацію системи. Її прояв слід оцінювати щодо конкретних загроз і критичних функцій, а не через абстрактну здатність регіону «витримувати» будь-які зміни.

Багатовимірною структура стійкості включає економічну, соціальну, екологічну, інфраструктурну та інституційно-управлінську складові. Остання одночасно є характеристикою регіональної системи і механізмом координації інших складових. Саме через інституції, стратегічні рішення, розподіл ресурсів, дані, партнерства й підзвітність суспільство визначає, які функції мають бути захищені, який рівень ризику є допустимим та якою повинна бути конфігурація відновленого регіону.

Стійкість і сталий розвиток утворюють взаємопов'язані, але різні аналітичні виміри. Стійкість характеризує здатність продовжувати функціонування й розвиток під дією порушень, тоді як сталий розвиток визначає якість і спрямованість довгострокової траєкторії. Тому політика стійкості має не лише скорочувати втрати та час відновлення, а й зменшувати майбутню вразливість, посилювати соціальну включеність, ураховувати екологічні обмеження та підтримувати інституційну спроможність.

Стійкість регіону є об'єктом публічного управління, оскільки її формування стосується публічних благ, передбачає владний вибір пріоритетів, потребує координації багатьох автономних суб'єктів і має довгострокові наслідки. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні системи індикаторів для оцінювання п'яти складових стійкості регіонів України, обґрунтуванні вагових коефіцієнтів, визначенні інституційно-нормативних умов та побудові моделі публічно-управлінських механізмів, придатної для воєнного і повоєнного періодів.

Список використаної літератури:

1. Holling C. S. Resilience and Stability of Ecological Systems. Annual Review of Ecology and Systematics. 1973. Vol. 4. P. 1–23. URL: <https://pure.iiasa.ac.at/26/1/RP-73->

003.pdf.

2. Adger W. N. Social and Ecological Resilience: Are They Related? Progress in Human Geography. 2000. Vol. 24, No. 3. P. 347–364. DOI: 10.1191/030913200701540465. URL: <https://doi.org/10.1191/030913200701540465>.

3. Walker B., Holling C. S., Carpenter S. R., Kinzig A. Resilience, Adaptability and Transformability in Social-Ecological Systems. Ecology and Society. 2004. Vol. 9, No. 2. Art. 5. URL: <https://doi.org/10.5751/ES-00650-090205>.

4. Smit B., Wandel J. Adaptation, adaptive capacity and vulnerability. *Global Environmental Change*. 2006. Vol. 16, No. 3. P. 282–292. DOI: 10.1016/j.gloenvcha.2006.03.008. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.03.008>.

5. Davoudi S. Resilience: A Bridging Concept or a Dead End? Planning Theory & Practice. 2012. Vol. 13, No. 2. P. 299–307. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14649357.2012.677124>.

6. Резильєнтність ендегенного розвитку регіонів в умовах глобальних викликів та шоків / наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2024. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240001.pdf>.

7. Bristow G., Healy A. Building Resilient Regions: Complex Adaptive Systems and the Role of Policy Intervention. *Raumforschung und Raumordnung*. 2014. Vol. 72. P. 93–102. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13147-014-0280-0>.

8. Lebel L. et al. Governance and the Capacity to Manage Resilience in Regional Social-Ecological Systems. Ecology and Society. 2006. Vol. 11, No. 1. Art. 19. URL: <https://www.ecologyandsociety.org/vol11/iss1/art19/>.

9. Booher D. E., Innes J. E. Governance for Resilience: CALFED as a Complex Adaptive Network for Resource Management. Ecology and Society. 2010. Vol. 15, No. 3. Art. 35. URL: <https://www.ecologyandsociety.org/vol15/iss3/art35/>.

10. Chaffin B. C., Gosnell H., Cosens B. A. A Decade of Adaptive Governance Scholarship: Synthesis and Future Directions. Ecology and Society. 2014. Vol. 19, No. 3. Art. 56. URL: <https://doi.org/10.5751/ES-06824-190356>.

11. Folke C., Biggs R., Norström A. V., Reyers B., Rockström J. Social-Ecological Resilience and Biosphere-Based Sustainability Science. Ecology and Society. 2016. Vol. 21, No. 3. Art. 41. URL: <https://doi.org/10.5751/ES-08748-210341>.

12. OECD. OECD Toolkit for a Territorial Approach to the SDGs. Paris : OECD Publishing, 2022. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/07/oecd-toolkit-for-a-territorial-approach-to-the-sdgs_596dfd67/2913bae2-en.pdf.

13. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 456 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-06/reznikova_book_web.pdf.

14. Публічне управління регіональною безпекою та сталим розвитком територій : монографія / Н. В. Дадій, А. Б. Войтенко, В. Ф. Загурська-Антонюк та ін. ; за ред. В. П. Якобчук. Житомир, 2025. 578 с. URL: <https://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/17412>.

15. Орел О. В. Ключові елементи системи публічного управління резильєнтністю територіальних громад. Економіка, управління та адміністрування. 2025. № 1(111). С. 184–189. DOI: 10.26642/ema-2025-1(111)-184-189. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/333070>.

Дата надходження статті: 24.06.2026

Дата прийняття статті: 15.07.2026

Дата публікації статті: 30.09.2026